

2004 Organik Tarım Yılı mı?

Prof.Dr. Uygun AKSOY
Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Bahçe Bitkileri Bölüm Başkanı
Bornova- İZMİR

Son günlerde hemen her büyük kentimizde hatta ilçemizde organik tarım ile ilgili toplantılar düzenlendiğini görmekteyiz. Düzenleyen kuruluşlar çok çeşitli, ilgili Bakanlıklar, meslek odaları, sivil toplum örgütleri, televizyon veya radyo kanalları veya tümünün görev aldığı ortak programlar. Gün geçmiyor ki organik tarımla ilgili bir açık oturum, konferans, özel sayı veya kurs duyurusu olmasın. Bu ilgi neden, nereden kaynaklanıyor? Organik üretimin yüksek gelir getiren bir uğraş veya pazar geliştirme için fırsat olarak algılanmasından mı, yoksa kirliliğin boyutlarının giderek artması veya artık ülkemizde kişilerin gerek kendi gerekse çevre sağlığı açısından bilinç düzeyinin daha da yükselmesinden mi? Bu soruların yanıtları objektif olarak ortaya konduğunda ülkemizde organik tarımın gelişmiş ülkelerdeki düzeye ulaşabilmesi için gerekli öngörü ve buna bağlı stratejiyi geliştirmek mümkün olacaktır.

Organik tarımı tanımlamadan önce, son elli yıllık süreçteki tarımsal üretimin gelişimini kısaca irdelemek gerekir. Gıda veya lif amaçlı birçok temel üründe artışlar, üretim alanlarının genişlemesi hatta marjinal alanlara kayması ile sağlanırken birim alandan elde edilen verimde de en yüksek artışlar bu dönemde gerçekleşmiştir. 1950'li yıllardan sonra nüfus artışının artarak 1965 yılında en yüksek hıza ulaşması ve tarım politikalarının artan nüfusun ucuz gıda ile doyurmayı hedeflemesi, bu sonuçta etkili olmuştur. Verimli ovalarda tarımsal üretimin şehirleşme ve sanayi ile rekabeti sonucu tarımın marjinal alanlara kaymıştır. Bunun yanısıra yürütülen yoğun ıslah çalışmaları sonucunda yüksek verimli çeşitlerin üretimine başlamıştır. Ancak bu çeşitlerin çoğunda yüksek verim, ancak yüksek miktarda gübre ve su kullanımı durumunda gerçekleşmektedir. Ancak bu gelişmeler, birim alandan elde edilen yüksek verimli tek türe hatta çeşide dayalı monokültür üretime, bunun sonucunda hastalık ve zararlı popülasyonlarının artmasına, çözüm olarak sunulan yoğun kimyasal mücadele ise faydalıların giderek yok olmasına veya dayanıklılığın gelişmesine neden olmuştur. Doğal dengenin bozulması, toprak verimliliğinin giderek azalması, yoğun girdi kullanımı ve maliyetlerin artmasına karşın istenen verim artışının sağlanamaması, yüzey ve yer altı su kaynaklarının ve toprağın kirlenmesi, tarımda kullanılan bazı kimyasalların insan ve hayvan sağlığı üzerindeki olumsuz etkilerinin bilimsel olarak kanıtlanması, 1980'li yıllara dek amatör uğraşlar olarak nitelenen ve sınırlı kalan yeni arayışların pazar boyutu kazanmasına yol açmıştır. Çevre dostu üretim teknikleri olarak ta adlandırılan bu arayışlar içinde organik ürünlerin konumu nedir?

Organik tarım veya gerek AB gerekse Türkiye'de geçerli olan ilgili yönetmeliklerde eş anlamlı olarak belirtilen ekolojik veya biyolojik tarım, üretimin tüketiciye ulaşana dek tüm aşamalarının bazı ulusal veya uluslararası geçerliliği olan kurallara

uygun olarak yapıldığı, pazar değeri olan ve çevreye saygılı bir üretim sistemidir. Yürürlükte olan kurallar, üretim koşulları açısından birörneklilik sağlarken, etiket bilgileri tüketiciye ürünün hangi koşullarda üretildiği güvencesini vermektedir. Üretim ve pazarlama zinciri boyunca uygulamada izin verilen tüm girdiler veya teknikler yönetmeliklerle belirlenmiştir. Düşük girdili tarım, entegre tarım, Avrupa Perakendeciler Çalışma Grubu (European Retailers Working Group) tarafından ortaya konan iyi tarım uygulamaları (EUREPGAP) gibi çevre dostu teknikler içine giren ancak organik tarımdan farklılık gösteren uygulamalarda izin verilen girdiler ve yaratacağı riskleri tam olarak tanımlanmaması, tüketici güveni açısından boşluklar yaratmaktadır. EUREPGAP, organik üretimde olduğu gibi kontrol edilip sertifikalandırılmasına rağmen gerekli hallerde sentetik kimyasal gübre ve pestisitlere izin vermekte ve böylece organik üretim lehine önemli farklılık yaratmaktadır. Halen uygulama tekniklerinde daha sıkı kurallar getiren organik üretim sertifikalarının EUREPGAP olarak kabulü konusunda çalışmalar yürütülmektedir.

Organik üretim sadece yasal boyutu ile değil, bütünsel bakış açısı ile de diğer alternatif sistemlerden ayrılmaktadır. Organik üretim atalarımızın dedelerimizin henüz sentetik kimyasal girdilerin yaygınlaşmasından önceki üretim tekniği değildir. Organik üretim, ortaya çıkan sorunlara sadece sentetik girdi yerine doğal alternatifleri ile çözümün arandığı bir sistem de değildir. Organik tarım, üretimin yapılacağı ekosistemin tüm öğelerini inceleyerek uzun dönem kapsayan planlamayı bütünsel yaklaşımla yapan ve yasal düzenlemelerle izin verilen girdi ve teknikleri ekolojik, ekonomik ve etik koşulları dikkate alarak uygulayan modern bir üretim tekniğidir. Tüm teknik gelişmelerden yararlanır. Toprak ve yaprak analizleri yapılmadan organik de olsa gübre önerisi yerine uygun ekim nöbeti, toprak mikroorganizmaları aracılığı ile toprak verimliliğinin artırılması veya korunması temel alınır. İşletmede bitkisel ve hayvansal üretim dengesinin kurulması, işletme içinden temin edilen girdilere ağırlık verilerek kapalı bir sisteme yönelme ve işletme dışı girdilerin olabildiğince en düşük düzeyde tutulması ilke olarak benimsenir. Bitki ve hayvan sağlığı açısından ekolojik koşullara uyumlu dayanıklı tür ve çeşit seçilmesi, bitki ve hayvanlarda bağışıklık sisteminin geliştirilmesi, hastalık, zararlı ve yabancı ot yönetiminde ekonomik zarar eşliğinin belirlenerek ekim nöbeti ile çözülemiyorsa doğal preparatlarla önlenmesi yolu önerilmektedir. Üretim, tüm bu ilkeler çerçevesinde yeterli bilgi birikimi ile yapılırsa herhangi bir verim veya düşüklüğü söz konusu olmaz.

Çevre kirliliğine sadece sentetik kimyasallar neden olmamaktadır. Bu noktadan hareketle, organik üretimde izin verilen doğal girdilere de sınırlamalar getirilmektedir. Örneğin, tamamen doğal olan azotlu kayaçların kullanımını yasak iken birim alanda kullanılacak hayvan gübresinde de aynı gerekçe ile

170 kg/ha saf azot sınırı getirilmektedir. Tarımda torf kullanımına doğal kökenli olmasına rağmen çevrede yaratacağı olumsuzluk nedeni ile sadece fide elde edilmesi aşamasında izin verilmektedir.

Organik tarımla ilgili yasal düzenlemelerle ilgili süreç oldukça dinamiktir. Araştırma bulgularının uygulamaya aktarılması aşamasında olumlu veya olumsuz sonuçlar yasal düzenlemelere yansımaktadır. Örneğin, sentetik piretrum, tuzaklarda izin verilmezken Akdeniz ülkelerinin girişimi ile tuzaklarda zeytin ve kiraz sineği zararlılarına karşı sınırlı da olsa kullanımına izin verilmiştir. Benzer şekilde kükürt, toprakta veya bitki koruma amaçlı uygulanırken organik kayısı üretiminde kükürt dioksit kullanımı yasaktır. Her bir durum kendi içinde değerlendirilerek karar alınmaktadır. Bu açıdan özellikle ülkemiz açısından önemli olan türlerin üretimi ve işlenmesi aşamalarında organik üretimde başarıyı arttırabilecek alanlarda bilgi üretmek büyük önem taşımaktadır. Organik üretimde çözümlerin yöreye veya ürüne özgü olması nedeni ile ülkemiz açısından öncelikli konularda araştırmaların hızla başlatılması ve bilginin-sonuçların yaygınlaştırılması hızla yol alınmasını sağlayacaktır.

Uluslar arası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu (International Federation of Organic Agriculture Movement (IFOAM)) 1972'de kurulmuş ve organik tarım alanında şemsiye kuruluş olarak işlevini sürdürmektedir. Organik tarımın ekonomik ve ekolojik özellikleri yanında üretim-pazarlama zincirinde yer alan tüm bireylerin sosyal refahı ve etik değerlerle ilgili olarak sosyal içerikli standartlar üzerinde çalışmaktadır. Organik ürünlerin talep edilmesinde hayvan hakları giderek artan önem kazanmaktadır. Başta kanatlılar olmak üzere AB ülkelerinde hayvan yetiştirme koşullarının sadece organik üretimde değil geleneksel üretimde de iyileştirilme çabalarına rastlanmaktadır.

Organik üretim genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların kullanılmasına hiçbir aşamada izin vermemektedir. Sınırlama sadece tohumu değil üretim ve gıda işleme aşamasındaki girdileri de kapsamaktadır. Bu değerlendirmede gerek insan ve hayvan gerekse çevre sağlığı açısından yapılan risk değerlendirmelerinin yeterince olumlu bulunmadığı ve DDT'nin de bir dönemde mucize ilaç olarak

sunulduğu hatırlatılmaktadır.

Ürün geliştirmede pazarın dikkate alınması çok önemlidir. Organik üretim ekonomik bir faaliyettir bu nedenle pazarın talep ettiği kalite, fiyat ve zamanda ürünlerin geliştirilmesi karlılığı arttıracaktır. Organik üretimde adil ticaret (fair trade) koşulları ve sertifikası tüketicilerce giderek artan oranda talep edilmektedir. Benzer şekilde tipik ürünler ve ürünün menşei de daha fazla önem kazanmaktadır. Ülkemizde iç pazarın hemen hemen emeklemekte olduğu ve üretimin tümüyle dış Pazarla yönelik olarak dış alıcıların talebi ile anlaşmalı üretim biçiminde geliştiği görülmektedir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın 2002 yılı verilerine göre 93 150 hektar üzerinde 12 633 işletmede 300 000 ton dolayındaki 154 farklı ürünü organik olarak kontrol ve sertifikalı olarak üretmektedir. Bu aşamaya ne üretim ne de pazarlama aşamalarında hiçbir destek olmaksızın gelinmiştir. Avrupa Birliği halen dünyadaki en önemli organik pazarı konumundadır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerde tarımın ekstansifleşmesi ile başlayan destek programları, ülkelere hatta bölgelere göre farklılık göstermekle birlikte üreticilerin organik tarıma geçişini tetiklemiştir. Ancak ülkemizde özellikle son yıllarda hız kazanan organik ürün bilincinin üretime yansımaları için bazı önlemlerin alınması mutlaka gereklidir.

Dünyada organik üretim ve pazarlaması incelendiğinde bugün giderek küreselleşen pazarda geleneksel-organik ürün arasındaki fiyat farkının giderek azaldığı, her ülkenin avantajlı olduğu ürünlerde pazarda pay aldığı, rekabetin giderek arttığı ve Çin'deki gelişmeyle daha da artacağı görülmektedir. O halde Türkiye, sürdürülebilir bir gelişme sağlayabilmek için organik tarımdaki hedefini iyi belirlemeli ve stratejisini buna göre geliştirmelidir. Bu amaçla, ülkesel stratejinin geliştirilerek bitkisel ve hayvansal organik üretimin hızlı ve sağlıklı artışı, tarım, gıda ve tekstil dışındaki sektörlerle entegrasyonu, iç pazarda en fazla % 25-30'luk fiyat farkı ile satılabilmesi, ürün çeşitliliğinin artırılması, iç ve dış Pazar dengesinin kurulması, araştırmaların desteklenmesi, çok disiplinli eğitim programları oluşturularak insan kaynağı yetiştirilmesi, organik üretimde kullanılacak girdilerin ülkemizde üretimini sağlayacak teşviklerin uygulamaya konması gerekir.

2004'teki aktivitelerin eskileri yineleyen değil bilgileri birbiri üstüne ekleyerek belirli bir hedefe doğru hızla yol almamızı sağlaması dileğiyle.

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ EKOLOJİK YAŞAM KULÜBÜ

Ekolojik Yaşam Bilincinin Anlaşılması , Yaygınlaşması
ve Yaşam Pratiğinde Yerini Alması İçin
Eğitim Çalışmaları ve Uygulama Örneklerini
Hayata Geçirmek Üzere 01/01/2002 Tarihinde Kuruldu.

www.ekolojikyasam.omu.edu.tr
akayan@omu.edu.tr